

D. ANDREU A. COMERMA,
AUTOR DEL DIQUE DE LA CAMPANA.

I obstacles inesperats no s' hi oposan, dins de pochi dias s' estrenará ó inaugurarà en lo port del Ferrol una de las obras públicas que més honra ferán á Espanya.

Si vos trobessiu allí, veuriau en la dárse-na del arsenal, aprop de la campana qu' avisa las horas d' entrada y sortida de la mestransa, una estranya construcció: es lo *Dique de la Campana*, un dels mes grans del mon y obra d' un catalá.

La proximitat de l' inauguració, de que probablement deurán parlar tots los periódichs, y més que tot lo desitj de donarvos á coneixer al autor de l' obra, paysá nostre qu' en l' esfera de sos travalls s' ha fet ja digne de la consideració de tots los qu' estimém la gloria de nostres compatricis, son los dos móvils que 'ns posan la ploma als dits y 'ns donan l' esperansa de que no vos pesi aquest senzill treball.

Pera nosaltres, l' importancia del Dique de la Campana, no consisteix tant en la grandiositat de sas dimen-

sions com en la forsa de concepció de son autor y lo servey que vé á cumplir. Fins ara, 'ls pochos diques que hi havia en los arsenals d' Espanya, eran de ferro, flotants é inútils pera calafatejar y netejar degudament eixas fortesas navals anomenadas Vitoria, Sagunto, Numancia etc., que per llur pes y dimensions exigeixen diques grandiosos y sólits com no son aquells.

Malgrat aixó, nostre govern al tractar de provehir de medis al arsenal del Ferrol, lo més important d' Espanya, deixantse portar per la rutina, adquirí un dique flotant que sols podia funcionar ab l' auxili d' un varader de *mareas*. Ja s' estava muntant lo dique y construint lo varader, quan D. Andreu A. Comerma y Batalla, jove llavors de 22 anys qu' estava de segon en la direcció de l' obra, comprengué qu' alló era gastar diner en vá. Lo perill constant que corren los diques flotants en punts com aquell ahont los temporals abundan molt, y d' altre banda l' orografía del port del Ferrol, per demés adecuada á la construcció d' un dique sech, comensaren á preocupar l' atenció d' aquell jove, qui, arrastrat per la seva aplicació y per son bon desitj, emprengué un estudi serio de la calitat y resistencia del terreno y dels materials que 'l país li oferia. Poch li costá descobrir qu' á 20 metros de fondaria existia una solana ferma é impermeable ahont podrian descansar los fonaments de l' obra que, segons son modo de véurer, devia ferse.

Nostre paysá té aquella activitat, aquella constancia qu' han sigut sempre distintiu dels catalans de bona mena. Ja en la segona ensenyansa que rebé en lo Seminari y en l' Institut de Tarragona—éll es fill de Valls—havia donat provas de possehir aquellas qualitats, obtenint la qualificació de *sobresaliente* en totas las asignaturas y guanyant los primers premis; y si podia vanagloriarse d' haver estat l' únich afavorit de 'ls dotze que prengueren part en las oposicions d' entrada á l' Escola especial d' Enginyers de l' Armada, quan encara era un noy, lluny d' ajaurers sobre 'ls llaurers, com solen fer molts á l' edat seva, may sentí mimvá sa febre pe'l treball.

Primera prova d' aixó es—anuant lo fil de nostre relat—que tan prompte tingué la convicció de que las condicions naturals del Ferrol no s' oposavan á la construcció d' un dique sech, per iniciativa propia feu un avans-projecte én que demostrava las ventatjes que de la realisació de l' obra ne previndrian á la marina y al Estat. ¡Malaguanyada activitat que prompte s' estrellá en l' inercia del ministeri! Lo treball que 'l jove enginyer havia fet ab la má febroza de desitj, dormí envolcallat en la pols d' aquell centre fins á l' any 1868 en que foren sospesas del tot las obras del varader. No mancaren inteligencias que comprenentne l' importancia del pensament de Comerma l' aculliren ab entussiasme y llavors fou encomenat á aquest lo desenrotllament del projecte. Als tres mesos tenia cumplida la comanda, y al 11 de maig de 1869 lo capitá general del departament, D. Nicolás Chicarro, enviava á Madrid tot lo projecte recomenant d' ofici al govern la necessitat de que 's realisés ben prompte, abandonantne las obras comensadas del varader que considerava inconvenient comparat ab la construcció del nou dique, que costaria, segons presupost, 14 milions de rals.

Las obras no per aixó comensaren tan aviat com en lo Ferrol se desitjava. La lluyta política, que tenia capficats als ministres, y la falta de recursos del Tresor foren nous obstacles que no 's venceren fins á 1873. Al 15 de maig d' aquest any se concedí al autor la direcció de l' obra y al primer d' abril comensaren los travalls.

En la memoria que publicá la Revista general de Marina núms. corresponents á septembre, octubre y novembre, d' ahont extractém molta part d' aquestos datos, trovará, qui desitji conéixerla, tota l' historia dels travalls, que per cert no careix d' interés, aixís com hi veurá detallada tota la construcció. Lo desitj de no ésser importuns á tots aquells lectors que buscan en la *Renaixensa*, més que travalls d' aquesta naturalesa, los que son exclusivament literaris ó científichs, fá que passém per alt aquellas descripcions; y á fé que 'ns dol, perque en ellas se veuhen

més ben dibuixadas aquella fermesa, aquella activitat y constancia que tant ennobleixen lo caràcter de nostre paysá.

Seguint, donchs, nostre desitj, vos expressarém sols l'impresió que deu produhir al ánimo 'l dique y explicarém breument com funciona.

Vist á vol d' aucell, sembla un estòtx col-losal sense tapa, ahont pót encaixarse lo casco d'una fragata inmensa. Més d' aprop, y sobre tot mirat desde baix, potser vos recordaria los anfiteatros romans. Una escalinata interrompuda á determinadas distancias per varios galzes y escalas de servey que 's repeteixen simétricament á un costat y altre, augmentan l' il-lusió. Sembla qu' aquella llarga graderia anyora la ruidosa multitut qu' ab lo *police* premiava ó condemnava la caiguda dels gladiadors; no sembla que estiga destinada á rébrer, las turbunosas ayguas del mar; tan pulida y ben treballada está tota la pedra. Y no obstant, la mar bramula á son entorn y demá s'hi precipitará joyosa, aturdida; mes no per serne senyora com tal vota presumirá, sinó pera durhi á coll com humil esclava las més feixugas naus.

Bé podeu compendre que pera succehir aixó ha de mancar un dels caps de l' estòtx, ó del anfiteatro.

Quan la nau es á lloch, qu'es dir qu' ab sa proa toca 'l extrém del dique, un altre barco, *lo barco porta*, que la seguia, vira de costat fins á posarse en sentit horisontal pera encaixar en un dels galzes co-laterals de que vos he parlat. Sota la *línea* de flotació, aquest barco té quatre bocas ó aixetas que, overtas á temps, engoleixen aygua del mar, y ab lo pes d' ella, l' embarcació va enfonsantse perfectament encaixada en lo galze fins á ficar sa quilla dins del que s' esten en la solana ó paviment del dique, com una fonadura dins de son march. La mar grossa rebot contra 'l costat exterior del barco com rabiosa de la mutilació qu' ha sofert y, mentrestant, alena penosament l' aygua qu' ha quedat empresonada dins del estòtx, fins qu' enretirantse la mar per la *marea*, s' escapa la preso-

nera per dos canons qu' atravessan lo barco de part á part, ó ix xuclada per bombas de vapor. Mentres aixó passa, la nau primera va baixant á son asiento y, un cop aixut lo díque, la graderia serveix tant pera millor apuntalar aquella com pera calafatejarla, recompondrerla ó pintarla comodament. Llista ja, sa sortida es molt fácil: basta fer la maniobra á l'inversa, obrint las válvulas dels canons del barco porta y allaugerintlo á la vegada del aygua que té dins.

Tal es l' obra capdal de nostre paysá; mes en los dotze anys que conta d' enginyer y malgrat lo molt qu' ha degut ocupar lo la direcció d' aquella, sos estudis, son llápis, sa ploma, no han descansat. En los periódichs de Madrit y de Galicia hem vist no pochi articles seus científichs: en 1872 enviá una obra seva sobre construcció naval que fou premiada en l' Exposició Marítima, celebrada en nostra ciutat. Ha donat ensenyansa durant tres anys en l' escola especial del cos á qu' ell pertany, mereixentne com recompensa la Creu blanca del Mérit Naval; ha fet distints projectes de més ó menys importancia y entre ells lo d' un gran hospital de marina, arreglat á tots los avenços moderns, qu' está ja aprobat y á punt de construirse també en lo Ferrol.

Apart de tot aixó y sentne la física y la química las ciencias que mira ab mes predilecció, ha volgut exténdrer los coneixements que d' ellas tenia seguint tots los estudis de la facultat de Farmacia. Ell doná á coneixer per primera vegada á Galicia lo teléfono y lo fonógrafo, y per últim, fundat en lo telégrafo de Morse, ha ideat un enginy qu' ha merescut ja l' aprobació del govern pera senyals de dia en los barcos.

D. Andreu A. Comerma té avuy 37 anys.

Deixém á la consideració dels lectors de la Renaixensa, si es ó no, nostre paysá, digne de la consideració y aplauso de tots sos compatricis.

NARCÍS OLLER.

BALMES

SA VIDA Y SAS OBRAS ¹

III

Axís com sería difícil, sinó impossible, donar en un apartat ó article crítich idea cabal del GENIE DU CHRISTIANISME de Chateaubriand ó de la HISTOIRE DES VARIATIONS de Bossuet, ho es donarne de l' obra que més universal renom valgué al sacerdot catalá: EL PROTESTANTISMO COMPARADO CON EL CATOLICISMO EN SUS RELACIONES CON LA CIVILIZACION EUROPEA, publicada per primera volta en 1842.

Concebuda ab l' objecte de contrarestar l' obra colossal de M. Guizot (LA CIVILISATION) á favor del germanisme encarnat posteriorment en la Reforma, Balmes hagué d' oposar á las investigacions del sabi francés la sabiesa dels estudis propis, lo portentós caudal de sos multiplicats conexements. Al quadro trassat per l' individualisme apassionat volgué oposar y oposá, ab éczit inmens, altre quadro d' análissis animada y completa de la civilisació europea en sas manifestacions morals, relligiosas y políticas.

Guizot había trobat que la Reforma era 'l coronament de la obra d' independencia, regeneració y progrés de l' Europa en lo segle XVI; qu' era la naxensa de la moderna societat rescatada de la tiranía católica. Balmes no nega l' aparició de la societat nova; reconeix los movi-

¹ V. lo núm. anterior.

ments poderosos d' emancipació, mes vè á mostrar que semblant resultat no's deu al protestantisme; que precisament la preponderancia relligiosa, combatuda per Guizot, es una de las causas de que s' iniciás tan esplendent civilisació; y que la coexistencia de certs fets no es prova de la subordinació del un respecte á l' altre ni sóls de mútua correlació, desacreditant una vegada més lo sofisme «*post hoc, ergo propter hoc,*» ó sia aqueix sistema tan pernicios y avuy dominant de cercar afinitats hont sóls existeix simultaneitat de successos.

Baix tal aspecte, l' obra de Balmes guanya en importancia á la precitada HISTORIA del inoblidable autor del CONEXEMENT DE DEU Y DE SÍ MATEIX, ja qu' en la de Bossuet, més d' acusació que de defensa, hi domina 'l principi dogmátich, inmutable y resplendent d' unitat, en oposició dels cambis é instabilitat de las sectas protestants, mentre qu' en la del modest sacerdot vigatá hi surten á rendir compte y rahó de llur significat y transcendencia totas las fluctuacions y totas las crisis socials que senyalaren un dia nou en l' historia dels pobles civilisats. L' obra de Bossuet, grandiosa com no podía dexar d'esserho filla de tal geni, fou l' obra del creyent adicte que imposa la rahó desde la matexa cátedra del Esperit Sant; la de Balmes es la del combatent esforsat que 's llença ab entusiasme en lo camp escullit per un contrari temible, sí, però lleyal.

Més científica, més profunda y concluyent que la nomenada apología de Chateaubriand, tè en son favor, com observa Mazade, tot lo de las circumstancias d' oportunitat qu' á principis d' esta centuria tingué 'l GENI DEL CRISTIANISME. Chateaubriand era 'l poeta, era la fantasía pintant ab la bravesa d' un Rafael y á voltas ab la sublimitat d' un Miquel Angel. Balmes fou l' esperit filosófich, lo publicista no eczent d' imaginació, oposant arguments als arguments; provas á las provas: evangelista y apóstol, pero al contrari de Chateaubriand, més apóstol qu' evangelista. Lo sentiment y l' art l' enamoran, mes no 'l fas-

cinan al extrem de portarlo á confondre lo secundari ab lo essencial de la propaganda: no vè directament á encendre 'l foch de la poesia religiosa «describint ab mágich estil las maravellas de las festas cristianas y mostrant l'abundó de recursos que 'l cristianisme atresora pera las arts y 'l geni literari:» Balmes, menos gran escriptor segurament que l' autor dels *MÁRTIRS*, va de dret, per dirho axís, al nus dels problemas de la civilisació: recompon una filosofia de l' historia que res tè d' abstracta ni de superficial; que s' apoya, al contrari, en las realitats més profundas y que ve á projectar una estranya claror sobre las malalties y las crisis de las societats modernas. ¹

Veu en l' Historia l' individu, ab sas facultats desarrotllantse y ab son estat que gradualment s' eleva; la familia ab sos caràcters nous, la societat ab sas condicions y sas lleys. Veu principis que germinan, institucions que s' elaboran, relacions que cambian; veu una conciencia pública que va formantse y estenentse fins á penetrarho y fiscalisarho tot.

N' estudia las causas y discorra que fins al segle XVI l' element social regenerador es induptablement la doctrina de Jesús heretada per l' Ecclesia católica. Arriva aquella época y ab ella 'l moment d' estudiar y discernir quina es l' acció del Catolicisme y quina la de la Reforma. No, no era necessari 'l cisma, la disgregació, l' aniquilació. L' unitat del cristianisme havia regenerat y vivificat las ánimas, disciplinat l' energia bárbara, suavizat las lleys y las costums, conduhit l' humanitat per vias de gloria: podía ésser convenient y fins necessaria una regeneració, un' amplitut, un confortament de las creencias y una depuració de la conducta: mes lo fraccionament havia d' ocasionar la debilitat, la protesta havia de causar lo dup-te; lo que triufava afranquía á costas de la germandó y sense compensar l' integritat de las perdudas creencias ab altrás creencias robustas y de sana direcció; fou immediat l' escepticisme destinat á germinar y á convertirse

¹ De Mazade—Trev. cit.

poch á poch en ateisme desconsolador. L' espectacle no pot ésser més vigorós é intencionat. Balmes lo descriu magistralment.

Vinguém á nostres temps.

Si 'l Protestantisme prospera en certs païssos ab la civilisació, no cal que se 'n gaudexi com engendrador d' ella, sinó per lo que té de cristiá. Ab lo Catolicisme, qu' es *unitat* cristiana, ¿dexarian de prosperar los pobles avuy protestants? Las condicions topogràficas, com las de rassa y de clima; las tradicions y habituts conspirarian, sens dupte, dins l' unitat espontánea de creencias, al major contingent de civilisació. No á la fe, no á la moral, no á la disciplina ni al cultó católich deu atribuirse l' atrás d' Espanya, sinó al fanatisme católich y al absolutisme que 'n feu instrument de govern un dia y de guerra civil més tart. Si 'l Protestantisme es condició de llibertat política, ¿com s' esplica (preguntan ilustres publicistas) que la llibertat floresca tan migradament per l' Alamanya hont nasqué la Reforma y hont aquesta ha tant y tant arrelat?

Lo sensualisme; la relacsació dels vincles de familia y de ciutat; l'ergull, ab tota sa cohort de miserables agents; la perfidia, lo mercantilisme, 'l frau elevats á costum: totas aquestas y altrás plagas evidents de la societat contemporánea no deuen pas ésser fillas dels Manaments de Deu y dels Preceptes de la Ecclesia: son, sí, l' antífessis, la negació complerta de la Caritat aconsellada pèl Catolicisme, encara que vilipendiada y escarnida á centas vegadas per insensats ministres dels altars de Jesús.

Si la civilisació es, segons lo mateix Balmes, «la major suma de moralitat, la major suma d' inteligencia y la major suma de benestar del major número possible,» (definició admesa per tractadistas ben diversos) ¿será 'l Protestantisme més apte que 'l Catolicisme pera originar la civilisació? Si un país que s' anomena católich s' estaciona ó 's degrada, ¿podrá anomenarse verament católich? Aquella hermosa definició, ortodoxa com la que més ho

sía, enclou l' idea de la necessitat del Progrés en totes las formas de l' activitat humana; desmenteix lo concepte que 'ls enamichs de nostras creencias y de nostras afeccions sacrossantas propalan contra 'l suposat estancament y marasme d' una Ecclesia que deu esser tota amor, com la divina y puríssima Mare d' Aquell que la estatuhí.

Balmes, donchs, al vindicar lo Catolicisme, demostrant los gèrmens de fatal ruina que las Sectas protestants duhen *in se*,—per oposarse á tot cap visible d'unitat y viure axís en eterna fluctuació,—Balmes no condempna, ans preconisa tota mena de racional avansament. Lo que fa es colocarlo baix la sanció religiosa, perque, á son entendre, las ideas religiosas son tan aptes y poderosas pera civilisar las societats naxents com pera garantir de disolució las societats formadas, per ricas y floreixents que 's trobin, per arrelats que sian los principis de justicia qu' informan llurs institucions. Avants qu' éll ho havia dit Bossuet: «las ideas religiosas son la sal preservadora qu' impideix l' agror de tota civilisació.»

Conclourém las indicacions relativas á la magna obra de Balmes EL PROTESTANTISMO COMPARADO CON EL CATOLICISMO ab una descripció tan oportuna avuy com trenta cinch anys enrera en que aparegué ab aquella.

Lo gran observador nota en las naciones europeas quelcom de violencia: lleys morals que no 's compleixen; actes de justicia que no 's realisan; ressorts trencats que no 's cambían; forsas que, tal com son ara, no pogueren ésser compresas en lo primitiu trassat de la civilisació. Donchs las societats no saben cóm fer cara á las necessitats que las apremian.

«La propietat se divideix y subdivideix més y més;—ve á dir l' autor—l' industria multiplica 'ls productes d' una manera assombrosa; lo comers s' exten en escala indefinida: de modo que la societat, tocant al terme d' una pretesa perfecció social, está á punt de satisfer las aspiracions d' exa escola materialista als ulls de la qual los homes no son altre cosa que máquinas y que no s' imagina

que la societat pugua proposarse una fi més útil y gran... L'acumulació de las riquesas, fruyt de la rapidesa del moviment industrial y mercantil, tendeix al establiment d' un sistema qu' explotaria, en profit d' un curt número, las morts y la vida de tots; més aquesta matexa tendència troba son contrapés en las ideas de nivellament qu' agitan una munió de caps y que, formulantse en diferents teorías, atacan més ó ménos obertament la propietat, l' organisació actual del treball y la distribució dels productes...»

• Vingan medis humans preservatius de la societat. ¿L' instint conservador de las classes acomodadas? Pero ¿qué son aquestas classes? Per naturalesa, per inclinació res tenen, generalment parlant, de ficso ni d' estable: conjunt de familias sortidas ahir de la obscuritat y de la pobresa pera fer lloch demá á altrás familias d' igual procedencia, viuhen al dia com hi viurán sas successoras. Se cansan d' acumular, nó pera fundar la tradició d' un nom ó d' una casa, sinó per disfrutar ara mateix lo qu' ara mateix han adquirít.—En quant á la gent obrera, á las *massas*, apar que 'ls pensadors veuhén sóls tres medis pera conduhirlas y evitar llur perturbació: lo interés privat ben entés, la forsa, y l' engrandiment del benestar, dels goigs materials que du á la pau y fa caure las armas de las mans de las multituts. Mes cap dels tres medis, per poch que s' hi discorre, assegura la bonansa y preserva de las discordias socials. L' interés no es permanent ni 's veu sempre clar; predicarlo, quan manca, es irritar en compte de reprimir. La forsa imposa, mes no convens. Los goigs materials, sense fre que 'ls moderi, enervan y crean una situació de que 'l separársen es terrible.

Impossible que la societat arrive á port y obtinga sa ditxa continuant órfana de l' influencia d' un sentiment relligiós (poséuhi esment) *nó vago, indefinit, sense reglas, sense dogma ni sense culto, que no servirá més que pera propagar grosseras supersticions á las massas y á formar una religió de poesia y de novela en las classes in-*

dustrials. Cal un sentiment relligiós d' altra mena, y es aquell que s' inspira en l' amor á Deu, perqu' es Deu, y en lo dels homes perquè tots son fills d' un mateix Pare y tenen dret igual á las bondats del Redemptor.

IV.

Ni 'l caràcter del present treball, més dedicat al pensador general, al *publicista*, que al filòsof, ni las proporcions que bonament podém donarlhi, ni, sobre tot, la insuficiència de nostras llums nos consenten una incursió al camp de la filosofia pura, estudiant y criticant, ab merescut deteniment, la *ELEMENTAL*¹ y la *FUNDAMENTAL*² de Balmes, que conté tota la doctrina filosófica d' aquest. Ell mateix, per fortuna, vè en auxili de nostra poquetat, ja al posar en tela de judici y fins negar la importancia absoluta, lo *qui non est mecum contra me est* ab que tants pensadors volen competir vanament ab lo diví Redemptor, ja al parlarnos de la forsada emigració á que degué condemnar filòsofs tan predilectes com Plató, Aristóteles, Descartes, Leibnitz y altres, per l' apuntat exclusivisme doctrinal.

Deferirém, per tant, y deferirém sens abdicació y sens violentada modestia, á opinions agenas que 'ns ofereixen, en molts conceptes, garantías d' imparcialitat.

D' ellas despreném, com á punts de vista generals: que Balmes concebí l' empresa singular y molt notable d' apropiar la filosofia de S. Tomás á las necessitats de la present centuria; que porta, devegadas, á la filosofia las especulacions purament teològicas; que son método filosófic es lo psicológich aclarit pe 'l sentit comú y per l' estudi comparat dels sistemas, es á dir l' eclecticisme: método natural en qui opinava «qu' es generalment perillós traciari ab desviament una opinió qu' inteligencias de primer orde han defensat, puix si estas opinions no son

1 . Curso de Filosofía Elemental-Un v. in. 8º.-Madrid-1837.

2 . 4 vols. in. 8º.-Barcelona-1846.

tota la veritat, es raro que no tingan á favor seu fortas rahons y al menos *una porció de la veritat*,» y en qui deya que «quan tots los filosophs discutexen, es, en certa manera, la humanitat qui discuteix.»

Particularisant ara l' exámen é inseguint á un autor que demostra haverse inspirat en molts, sinó en tots, sos preopinants ¹, comensarém dihent que Balmes en sa Filosofia estableix la antigua divisió en Lògica, Metafísica y Ética ó Moral.

Tracta en lo Llibre primer de la certitut; en lo segon de las sensacions, de la extensió y del espay, de las ideas de la idea del sér, de la unitat y del número, del temps, del infinit, de la substancia, de la necessitat y de la causalitat, terminant lo darrer llibre ab la exposició de principis de moral enlassats á la idea de causalitat lliure.

Es d' observar, donchs, que no hi há tractat especial pera la Psicologia, mes en realitat pot dirse qu' aquesta constituheix tota l' obra, puix anima totas las parts de la matexa.

L' ilustre pensador dona la certitut com un fet. No 's tracta, en conseqüencia, d' establir-lo, sinó d' esplicarlo. Vejám cóm.

Conseqüent y retxasant criteris *únichs*, distingeix tres orígens ó deus de certitut: la *conciencia* pera 'ls fets interns; la *evidencia* pera las veritats ideals y l' *instint intelectual* pera 'l tránzit dels fets de conciencia y del orde ideal á las realitats externas. La conciencia y l' evidencia venen á fundirse en lo celebérrim «*Cogito, ergo sum*» de Descartes, adveració que Balmes analisa y evidencia; ab profunditat, mes á la qual acusa, com Maine de Biran, de barrejar dos principis distints: un simple fenomen de conciencia y una proposició ideològica, ço es la relació necessaria del pensament ab la existencia. En quant al instint intelectual, Balmes se complau en reconéxerhi, per més que no l' esmente, lo *sentit comú* y 'ls principis constitutius del *enteniment*, base de l' Escola Escocesa,

1 Ad. Franck—1875.

d' esta escola admirable metódicament introduhida á Espanya per l' inoblidable Martí d' Eixalá y sabiament propagada per l' eruditíssim Xavier Llorens.

Pertany també á l' escola dels Escocesos ¹ la teoria de la Percepció, salva una tentativa d' atribuir á la vista la percepció completa de la extensió, á fi y efecte de suministrar y facilitar l' explicació de l' Eucaristía, apartant de la essencia de la materia la idea d' impenetrabilitat.

Per lo que respecta al espay y al temps, á la naturalesa dels cossos y á las ideas innatas, Balmes sol seguir á Leibnitz. No veu en l' espay y 'l temps més que relacions de coexistencia y de successió, ja en l' orde real ja en l' orde ideal, y baix semblants relacions s' inclina á col·locar, encara que ab cert dupte, las forsas ó entitats simples dels leipnitzians. Retxassa 'l concepte de *ideas innatas*, però admet en lo seny una *activitat innata* inherent á tots los esperits que constituheix la Rahó universal, y li troba per objectiu propi la idea de Deu, á la qual fa convergir totas las concepcions ideals.

Sa ontología, que té en la forma quelcom de hegeliana, se reasumeix en la combinació de ésser y no-ésser, per las que explica las de número, de temps, de finit y de infinit, de substancia y d' atribut, de causa y de efecte. Mes lo bon sentit de nostre philosoph cristiá no 's pert en lo abstracte; revé promptament á la observació psicológica, y aquesta li suministra escelent demostració de la substancialitat y de la causalitat del *jo* y una refutació no menos sólida del panteisme.

La Ética ó Filosofia Moral de Balmes es la de Malebranche. Son principi fonamental es l' amor de Deu y de totas las cosas que Deu ama en l' orde mateix en que las ama, es á dir segons llur grau de perfecció, tal com están representadas en la Divinal Inteligencia: teoria molt elevada, certament, y molt encisadora baix un aspecte de mística sublimitat, pero que, com observa Franck, presenta 'l flach de fer reposar lo Deber en un sentiment, l'

¹ Reyd seguit per Hamilton etc.

amor, subordinantlo á la conexensa, sempre incompleta, del orde universal.

Per lo resúmen que precedeix se veu: que si Balmes no axecá un sistema filosófic *original* (la originalitat en Filosofia sol ésser temible), va constituhirlo molt *espiritualista*; que, assígnis lo lloch que 's vulla á nostre pensador, sempre mereixerá sa Filosofia l'honra d' ésser considerada com un notabilíssim esfors pera reanimar en Espanya los estudis metafísichs, tan decandits desde 'l Renaxement fins á l' época sèva; que, per sas duas obras de Filosofia, mereix que crítichs ben contraris á sas ideas políticas y religioses lo tracten d' esperit elevat y judiciós que sab honrar la Rahó y la Humanitat.

V.

La obra més notable y acabada del talent moralista de Balmes opiném, ab més d' un crítich, qu' es EL CRITERIO (1845). Notable per sa originalitat de concepció y d' estil, si algun cop difús, sempre elegant; notable per sa transcendencia al fondo de tot esperit ben aparellat á la reflexió y al convenciment, sia la que 's vulla l' escola humana á que tendexe ó 's trobi llassat.

Acabada, perque res dexa á desitjar sa lectura y meditació; perque ofereix espays lluminosos fins en las espessors de bosch, que 'l pensament pot seguir en totas direccions segur de no perdrhi may de vista l' Orient; acabada, sobre tot, perquè á totas horas convida al reculliment y al consol, sense distingir ab tal invitació edats ni condicions de cap mena. Hi há esperits singulars y generosos —diu de Mazade aposta del CRITERIO—qu' observan maravellosament, qu' esplayan sobre 'l mon moral una mirada plena de sagacitat, que multipliquen las conjecturas enginyosas y novas, abrassant una gran varietat de conexements. Mes semblant activitat sòls es, devegadas, lo moviment d' una pensa que s' embriaca d' ella matexa y que du al estudi de las cosas intellectuals una mena de

dilettantisme ardent y apassionat... Balmes possehia aquesta ardor de pensament y la mateixa fecunditat de vida y d'observació, pero ab una fe segura, ab un punt de sortida y un objecte precís. Per ço 's troba en ell una inteligencia plena y abundosa en que afluheix la vida alimentada per la creencia. Per ço, podem afegir, no es gens d'estranyar qu' á Fransa s' haja traduhit lo CRITERIO ab lo títol d' ART D' ARRIVER AU VRAI.¹

¿Pot, en efecte, sentirse algú indiferent á semblant art, quan revesteix lo caràcter de deber de perfeccionar el sentit íntim dirigintlo vers la Bondat y la Sabiesa absolutas? ¿Pot doldre á n' algú exercici tan digne, majorment si sab que no se 'l trobará imposat per reglas didácticas ó per procediments enujosos; si tè garantida la dolcesa y goig del estudi tant en los medis com en lo resultat? Cercar la veritat y evitar las influencias que 's conjuran per enfosquir-la á nostres ulls, trobant la fe acordada ab la ciencia y la lògica acorde ab la caritat.—Inquirir las causas constants y secretas que posan á prova tothora la fragilitat de las opinions ó de las impresions senzillas, desde 'l periódich al tractat d' Historia.—Apreciar fins hont arribar pot y arriba la passió en nostres judicis, y la necessitat d' un enteniment prátich: Veus aquí com podem classificar los assumtos de la famosa obra² y veus aquí com es impossible concebirne de més meritoria, valdament los temas compendiats no alcansessen lo grau eminent de desenvolupament y de demostració que conseguexen en EL CRITERIO.³ Despertar del retrahiment filosófic (psicológich, sobre tot,) presentant una Filosofia amena en la forma, sens perjudici de la severitat que deu distingirla, com á tota ciencia, fora ja un acte merexedor d' eterna llohansa. Pero EL CRITERIO fa més, molt més qu' axó: nos educa tant com nos instruheix y delecta. Lo caudal d' es-

¹ Traducció de l' Abat M. Eduard Manec.

² La sola trascripció dels epígrafes corresponents als articles en que 's subdividexen los 22 capítols del CRITERIO constituhiria una obreta.

³ Vintiuna notas van al final, totes oportunas, claras y plenas de substanciosa ensenyansa.

periençia que proporciona enriqueix de lo que més nos falta: serenitat. Allunyantnos per igual del optimisme fantasiador y del tenebrós pessimisme, nos ensenya á conèxer nostras forsas tals *com son* á fi de que pugam usarlas tal *com debem*.

Dressera que may fatiga, perque may es árida, 'l lector á cada punt se troba ab blaníssim seti en que reposar y ab variat panorama ofert á sa contemplació. Fins devegadas no ha d' esforsar gens la potensa imaginativa per esmentar animadas y vivents las ideas. Aquestas aparexen encarnadas en personatjes que 's mouhen en natural acció.

La titolada «Eugenio: sus transformaciones en veinticuatro horas»¹ que voldríam poder traslladar íntegra, no pot ésser més humana. Tothom s' hi pot ó s' hi podrà veure, si no es un sant ó no tè 'ls ulls enterbolits per insensat orgull.—Aném á trascriuren exacta síntesis.

Eugeni s' es llevat ditxós. Nos trobem al ple d' una bella matinada d' abril, l' ayre es pur, lo cel inundat dels més vius colors. Tot parla d' una Providencia benefactora. Eugeni es rich y 'l rodejan sos servidors y amichs. Va dormir-se sens esfors y ha passat la nit en un son. La sèva ullada se posa en una novela romántica que maleheix lo mon, la societat, los homes, al mateix Deu y á sí mateix.

—Açó es exagerat;—clama 'l lector.—En el mon hi há molt de dolent, però no ho es tot. No: la virtut no está encara desterrada de la terra. Molt se 'n falta!

Arriva, empero, l' hora dels afers.

Lo sol s' ha clucat, la pluja cau á mar feta. Nostre home ditxós ha sigut clapat de fanch per una cavallería al passar prop seu; entra á casa y 's troba ab una desgracia imprevista: casi be está arruinat. Se 'n va á visitar á un amich y n' es acullit ab glassant fredor. Sa ullada torna á posarse casualment sobre 'l llibre del matí y... li sembla

¹ Es lo § III corresp. al cap. XIX: EL ENTENDIMIENTO, EL CORAZON Y LA IMAGINACION.

que 'l geni desconegut no va tan descaminat com axó; que la societat podria estar mellor organizada y que l' amiatat y 'l desinterés no son altra cosa que mots bonichs.

Ja la dolsa y judiciosa filosofia está á punt de volar, quan altre amich vè á consolarlo, á socórrer, á posar serveys y capital á sa disposició. Oh! Alashoras tot se cambía altra vegada. ¿Quí deya, quí, que l' amiatat y 'l desinterés no eran altra cosa que mots bonichs?—Lo sol repren son esclat, la Providencia somriu, la vida es plena d' esperansas.

Un sol dia ha, certament, bastat pera fer descriure á la filosofia d' un home un círcul complert.—A vergonyímnos y esmenémnos.

No es méno just observador describint las inconstancias de l' opinió en los articles següents ai extractat, que demostren cóm y fins á quín radical extrem l' home objectiva sas particulars creencias y aficions, eczalsant avuy lo que condempnava ahir, trossejant sa propia consideració y molt sovint sa dignitat. Ni dexa d' ésser artista singular parlantnos de la ELECCION DE CARRERA (cap 11) y presentantnos LOS SABIOS RESUCITADOS rehunits, fiscalisant-se ó entorpintse y acabant per demostrar qu' es precís retornarlos á llurs tombas pera que no perden los títols á l' immortalitat, en lo cap. XII de sa obra, tan privilegiada que no hi há res malaguanyat, haventhi de tot: intuició y reflexió; descripció pura y descripció dialogada; serenitat y humorisme; tochs brillants, mágichs en certs moments, y senzillas notas d' un sever dibuix digne de Flaxman.

Pera tothom, donchs, pera tothom es un bell y bon llibre EL CRITERIO ¹ y en las tribulacions del seny es quan més s' estima, semblant en axó als amichs de debó á qui 's coneix com cal en las adversitats.

(Acabará.)

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

¹ Mazade 'l proposá en 1835 pera l' ensenyansa francesa.

UNA PETACA D' HISTORIA

I

MON oncle Benet, últim dels germans de la meva mare, á quí, excusant tota cerimonia, tinch l' honor de presentarlos, es un tipo altament original.

Per lo qu' afecta á son físich, no es que se 'l distingesca entre la multitud, no; una mica massa alt, si 's vol, pero que no ratlla en estranyesa; lleig de fesomia, no 's pot negar, mes no tant encara que 's prengui sa individualitat com á terme de comparació, y, si be algo estrambótich en sos posats y maneras, no arriba fins al punt de sentarli be lo nom d' *escentrich*, aquet vuyt y superbiós títol qu' alguns ambicionan, sens veurer que cauhen en la ridicolés mes grotesca al despéndres de sa naturalitat per l' orgull de singularisarse.

Lo que 's raro en mon oncle, y de raresa difícil pera designarla ab terme propi, es lo que toca al conjunt de son temperament y caràcter, á n' aquesta contextura moral efecte al cop de l' hábit y la naturalesa á la que 's dona lo nom de *idiosincràcia*.

Difícultosamente se trovaria un altre home qu' oferís durant l' imperi de sas passions la contrastable gradació que 'n éll s' observa. En una mateixa estona se 'l veu trist y content; rampallut y jovial; prudent y temerari; cavilós y

asserenat; y es que son cor, com si rebés la sang á glopadas, es susceptible com lo d' una criatura, y son cap, com si obehis á las variacions atmosféricas, voluble en tal acepció, que sols te constancia en la inconstancia com la coqueta mes envanescuda.

Conegut son tipo, distint del meu d' una manera notoria y visiblement acentuada fins en la mes insignificant de nostras manifestacions, no es pas estrany que, ab tot y veurem orfe de pare y mare bell punt al sombrejarme la patilla, m' oposés ab formalitat al acort de ma parentela convenient en que fos éll qui m' atmetés en sa casa. Las circunstancias de ser lo mes jove dels três; de viurer encara en la soltería; d' ocuparse activament en una pluralitat de beneficiosos negocis y de tenir un poch ferma sa posició social, retretas per mos parents ab l' interés de qui defensa una cosa propia, me decidiren al últim á conformarm'hi; pero, cal dirho, ab l' intent de péndrer una resolució nova aixís que tingués prou adelantats mos estudis, si sa companyía, com preveya, arrivés á serme insoportable.

II

Al principi de ma estada ab mon oncle, no es que visquessem ab aquella cordialitat apetescuda, ab aquell continuo cambi d' afectes y mútuas consideracions que, mantenintse sempre á igual grau d' intimitat, estableixen l' armonía en la familia, no tal; mes, dispost com me trovava á fer tota mena de sacrificis morals per' arribar á sernos ben vistos, sino congeniables, habia lograt que modifiqués, suavisés, mellor dit, una mica sa perpétua intractabilitat.

Content estava de mas pacientas conquistas, cuant, una lleugera disputa, un travament de paraulas hagudas de sopte, mes per son mal humor que per la importanciá y validés del motiu, macá 'l fruyt de ma primera cullita.

Sis ó set cops habia tractat mon oncle de casarse;

mes se 'n havia desdit sempre per mancarli una verdadera resolució. Pe 'l conco l' anomenava la família, y conco creya jo veurel acabar atenentme á sa inconstància: aixís es que, al assegurar-me la minyona cert mitjdia que mon oncle decididament tractava de casarse, vaig contestarli ab expontánea hilaritat:

—Anem dona; no la creya de tant bona fé que 's deixés entevanar ab tal lleugeresa.

—¿Qué diu? «reprengué ella formalisants'hi... «Sí, home!... Si. Ja coneix que V. no 'n sab res de la missa. Per cert que li agrada la carn tendra, segons contar... Figuris... una noya que no té vint anys... guapa per mes senyas...

—Que ho diu de debó?...» vaig repetir.

—Aixó ray; pregúntili.

Ell va interrompre tocant la campaneta de la porta. «Tú ho sabrás», diguí entre mí. Mes la ocasió va portarho.

Nos esqueyam dinant. Ell tenia las bonas segons deduhí per son rostre; y com, entre la monosilábica conversa qu' á dilatats intervals sosteniam, se li ocorregué preguntarme perquè duya una corbata nova, valguentse de la gráfica espresió «qu' aném macos!» vaig aprofitar l' ocasió per satisfer ma curiositat.

—Qu' anem macos?... diu. ¿No sab perquè?... Vejam si ho endevina...

—No, no hi caich... Com tos misteris!...

—Donchs es que vull casarme. No li sembla que quant un ho porta de cap se li ha de coneixer?...

—Jo diria...

—Pues, miri, no passa á tots igual...

—De veras?...

—Per exemple... á V.

—¿Qui t' ho ha dit?...

—Lo que m' ha sorprés de debó es que pretenga per muller una noya jove... que no té vint anys... aixerida... guapa...

—Y qué?...

—Se m' afigura que no li escau.

—Que sabs tú?...

—Ja veurá; jo sé, perque ho veig prou sovint per desgracia, que la vida de l' home es una contínua transició; de modo que pot ben succehir que V., avants devot de S. Bruno y avuy de S. Joseph, acabi, sens adonarsen, per invocar á S. Marcos...

—Tant tonto 'm contas?...

—Potser no; mes en altre cas bona cosa egoista. En lo fondo V. espera reunir sos cuaranta un anys ab los divuyt ó dinou d' élla per il-lusionarse que, fusionantlos, recula fins als trenta; sens acudirli qu' élla, un cop ja sa muller, mes ó menos tart s' adonará de son desfalch, posantlo en un compromís al exigirnhi comptes...

—No t' entench.

—M' explicaré. Mes, avants, contestim. V. 's creu qu' ella l' estima... que li té al menos voluntat?...

—Si.

—Ne te probas?...

—M' ho assegura sa mare. Y com élla es tota de sa mare!...

—Escolti. ¿Es rica?...

—No.

—Aixis m' ho creya.

—Y qué?... ¡are hi caich!... ¿qué potsé 't pensavas hereuarme?

—Oncle!...

—Vetaquí tos reparos... Ton interés en desilusionarme... Anem... Si no mes que per traúretho del front... Ja volia dir...

Y tapantme la boca ab una série intermenable d' ofensivas locucions, vaig aixecarme de taula, ab l' intent de no trencar son respecte ab las severas y agres respostas que sa intemperancia 's mereixía.

III

Arribant en aquest estrem, fácil es de presumir lo violent de nostra comunitat. Dos esflagarsats lligams componian lo flux nú que 'ns subjectava. A mi m' atreya la continuació d' una carrera, á n' ell lo contenía son compromís ab la parentela: nos bastava un nou sacudiment al amor propi perquè cedís un dels lligams, y no tardá gayres dias en desferse lo nú per complet.

Duya per tot us una cigarrera de concha ab cantoneras d' or é incrustacions de mare-perla, regalo que ma difunta mare havia fet á n' el meu pare poch après de son formal prometatge. Aquet dia, qu' are ressucito ab la memoria, sortint ab pressa per ultimar un negoci de carácter urgent, se la descuidá damunt lo márbre del trémol, prop de cual moble debía escáures al fumar lo darrer cigarro. Fos una gata d' Angora que teniam, fos la minyona, desvanescuda al passarhi lo plumero ó, que diré jo, éll mateix deixantla primparada sens advertirho, lo cert es que, ab tota la pena de mon cor, vaig cullirla del enrajolat, vejentla, al reconéixerla, un xich escarbotada per la caiguda.

—No l' usi!.. Dónguimela!..» vaig dirli al veurel, ensenyantli.

—¿Perqué?» 'm contestá ab veu aspre y com amenantme ab la mirada.

—Perqué?.. Ja veurá... No s' alteri...» afegí per aplacarlo ab una entonació tan empapada de llegítim sentiment com de genuina amabilitat... «No s' alteri... Com V. pot coneixer... sent aquesta cigarrera una memoria del meu pare .. un recort que jo més endevant estaré orgullós de possehir... y veyent que... sa mateixa delicadesa...

—Té» contestá interrompentme ab més ira que gravetat... «Té. Pretens dir que la vols?—¿Qué soch un deixat?... ¿Qué no respecto la sang, no obstant y tu serne viu testimoni?..»

Jo anava á péndreli de las mans ab la major bona fé, com obehint instintivament á mon desitj, més éll, reculant de sopte 'l bras, exclamá:

—No. No te la dono. Nō es hora encare de que tu im-
 posis ta voluntat... No... No tens cap dret que t' aboni
 ni lley que t' assistesca... ¿Quí ets tú?..

Y posantme de relleu lo crítich de ma situació, 'm ferí
 tant durament mon amor propi, que, més per instint que
 per conciencia de lo que feya, 'm dirijí resoltament á la
 porta dispost á separarme per sempre més de son costat.

Ja hi era tot donant instruccions á la minyona, perquè
 recullís y acomodés lo de ma pertinenca, quant sa veu m'
 aturá.

—Es á dir que t' ho prens á la valenta?..

—Y aixó 'm pregunta.

—Es que jo no 't trech de casa.

—Pero m' obliga á anarmen.

—Es que 'ts tu qui se 'n vá.

—Com ho vulga!..

—¡Com ho vulga!.. ¡Com ho vulga!.. Pues, mira, are
 fins me penedeixo de ma condescendencia... Ves; ves. Ja
 pots fer lo que 't donga la gana... Ves...»

Y trayentse de la butxaca la cigarrera que 'm pertenyía
 com á herencia de mon pare, me l' entregá ab mal agra-
 dós ayre, tot remugant. «Te; que ni vull que 't quedi ex-
 cusa de passar de nou aquesta porta.»

No sé quina impresió d' imponent respecte sentí al veu-
 rem en las mans aquella petaca, que 'm feu dubtar en ma
 determinació; pero apareixentsem mon oncle ab soñ ram-
 pellut temple y enardintme de nou al recort de sas ofen-
 sas, vaig saludarlo ab una resolta mirada, baixant á corre-
 cuyta 'ls esgrahons de la escaleta.

IV

Un cop al carrer y tot caminant sens direcció y á la
 ventura com l' enamorat que surt de casa de sa promesa

deixant ab son pensament lo misteriós sentit d' alguna duptosa paraula, se m' ocorregué de sopte que Barcelona era molt més gran de lo que 'm creya; més, per una estrambótica ilació de ideas qu' are no recordo, que, ab tot y ser tan gran, era bon xich més despoblada de lo que 'm pensava. Avuy considero be prou la causa de fenómeno semblant. Era ja cap al vespre, quant, trobantme abatut, aixís per efecte de las contínuas impresions que 'n mon cervell se succehian sens contornejarshi apenas á semblansa de las figuras d' un kaleidóscopo al giravoltar ab furia, com per lo natural cansanci d' una imprevista caminada, vaig decidirme á fullejar ab detenció l' álbum de una coneixensa, en busca d' algun subjecte en cual cor la veu de ma simpatía hi tingués encare ressó.

Inutilment vaig recorrel esperonat per la frisansa. Lo cercle de mas relacions era tant reduit y vuyt, que m' aburría. Ja comensava á sentir mon cor l' ingrati frech de la desesperació, quant, de sopte, enlayrat mon cercell per las serenas regions de la infantesa, vaig recordarme de ma dida, d' aquesta segona mare, ab la cual no sempre cumplim nostres deutes de gratitut, per més que, al separárnosen, ruixém son rostre ab las més ignocentas de nostras llágrimas. Prop de son pis m' esqueya en aquell moment com si m' hi portés la casualitat. Quina dona la meva dida!.. Com sabia 'l temple de mon oncle, ja 'm donava la rahó molt avans d' escoltarme!.. ¡Y de quin modo se 'n reya al ressenyarli nostra disputa ab motiu de son casament!.. Encare 'm sembla que la miro, posada en cómica postura, tot exclamant ab sos índices sobre 'ls polsos: «Pero qué 's trastoca?..»

Animat per sa presencia y enardit per la juhiciosas paraulas que m' endressava, somrigué mon cor ab l' ingenuitat d' una criatura devant las presentallas dels bons Reys.

Allavors, un cop mon esprit ben asserenat, vaig meditar sobre ma situació.

Tothom te un vici del que fer us al concentrarse com

si una lleugera distracció material afavorís l' unificació ó coadyuvés al contacte de nostras potencias. Qui 's neteija la boca; qui pren un polvo; qui 's recargola la barba; cada hu practica en aquella ocasió la viciosa costum que per semblant cas te reservada. Jo recordo que vaig aséurem mitj decantant la cadira, y benehint la memoria del meu pare y compadeixent al oncle Benet per la fatalitat de sa idiosincrasia, vaig desclourer la cigarrera, encenent ab tota calma lo cigarro que ja se 'm feya de necessitat. Tot abstrayentme resseguint los cercles de son fum blavós qu' acabavan per disoldrers en l' espay consemblant als núvols d' una barroca imatge, vaig meditar ssbre lo eventual de mon pervindrer.

Ma fantasía, bullint al calor d' un cervell de vint y un anys, desenvolava 'ls projectes més absurdos. Per últim, esbargint aquell aixám d' esbojarradas ideas qu' enfosquian mon esteniment, vaig dirme ab lo repós de la conformitat: «No hi ha més recurs; per conservar la finca de nostra existencia es precis satisfer son cens ab exactitut matemática. Lo trevall es l' únich y positiu element que procura 'ls medis de subvenirlo d' una manera propia. Per éll deslligas l' home del potent jou que l' imposa la Naturalesa, amplificant sa vida, si aixís pot dirse, ja que, socialment considerantho, en l' inmens taller del mon, l' hereu de la fortuna, no es més qu' un obrer jubilat, un individuo ab cárrech honorari.»

Aixís pensaba jo tot esforsant ma doble vista en busca d' un capital per explotarlo. Totduna la expansiva emoció de la joya corregué per mon cos. No se m' havia ocorregut encare que mos estudis poguessen oferirme per de prompte una bona arma pera combatrer la necessitat. Coneixía 'l francés, lo suficient per ensenyarlo fora de Fransa y ab un bon método á la vista; y era bastant fort en Teneduría y Contabilitat. Perqué, donchs, no esperar las caricias de la sort oferintsem una suma de deixebles descendents de bonas casas, que prenguesen á interés mon capital de coneixements?

Al proposarho á ma dida fins los ulls se li negavan de satisfacció. «Avant y fora, 'm va dir, no t' espantis; del dilluns al dimars hi ha molts dias pera correr!.. Tot te sortirá be mentres mantingas ab constancia ta forsa de voluntat!.

V.

A n' ella dech la primera llissó que 'm sigué confiada, la clau de mon benestar, com si diguessem, ja que per l' encadenament natural dels fets y de las cosas de la vida en societat, vinguérenme com dependint d' aquella moltes otras, aixís de particulars com de col-legis, que m' asseguraren un passament.

Algún cop, criticant la lley que sobre 'ls mortals pesa d' haberse de guanyar lo pa ab la suor de son front, recordo que, maquinalment, clohia 'l puny ab intenció de copejar aquella ridícula lámina del Henry. «Si al menys fosses tu l' Adan», pensava. ¡Es tant seductora la privativa d' una originalitat!... Sobre tot d' una originalitat com la del felís progenitor nostre!...

No obstant, al eixir de casa per inaugurar ma carrera de profesor *en touts genres*, ja 'n tenia formada un' altre opinió. Veya que 'l Progrés venia á esser com l' ánima de la Humanitat, y sentia que lo trevall era sa creadora palanca, únich y digne medi que te l' home per redimirse en aquest mon, perfeccionantse.

Capficat aixís, vaig trovarme de sobte enfront la porta d' un pis quart del carrer de la Princesa, habitació de la familia que demanava mos primers serveys.

Una minyona 'm preguntá lo nom tot obrintme la porta ab desconfiansa.

Jo no tenia ni adresa, ni cédula de veynat, ni recomenació escrita, per cual motiu vaig concretarme á respondreli:

—Servidor... Lo... lo... «La vritat es que lo titol de profesor me venia molt gran á la boca.

—Ja, ja; «reprengué ella. Aquell jove qu' ha de venir per ensenyar de francés al senyoret...»

—Precisament.

—Entri; passi, feu una veu desde dintre.

Un minut après jo prenia una posició acadèmica assegut en un cantó de la otomana qu' adornava un modest salonet de devant tenint de peu y á certa respectuosa distancia á mon alumno, xicot aixérit, al menos per sos ayres; á l' un costat y prenent son cos una inclinació còmoda, sa mare, viuda, segons me digué, dona de molt bonas apariencias y no menos apreciables formas y rejuvenida per la previsió d' una higiene ben portada. Per últim, un xich mes enllá, *vis á vis* ab mi y entretinguda fent lo sarrell d' un Macassar, s' asseya sa filla, una tendre y bonica noya, que deuria contar aquells anys que no 's preguntan com á la vista d' un encés clavell ningú 's recorda de sapiguer cuants dias fá que 'l sol besa son cálzer.

Curta fou nostra visita.

Apar d' aquellas espresions y giros de pura complacència, que mes serveixen per adulterar lo carácter d' una persona que no per evidenciarlo, 's reduhí sencillament á recomenar á la senyora l' adquisició d' una gramática sistema Ollendorff, la respectiva clau de temas, l' obra de Fenelon per obtenir mes facilitat en la pronunciació y lectura y 'ls adminículs necessaris pera la práctica de las llissons; acordant dia y hora de comensarlas, que fou designat lo dilluns següent, de 8 á 9 del matí, ab l' intenció de donar lloch al noy á preparar-se.

Al sortir la porta del carrer vaig ensopegarme ab la minyona de mon oncle.

—Que 'm conta?... ¿V. per aquí?...

—Poch de nou. No m' estich allí ja. ¿Qui l' aguanta á n' aquell sant home!...

—Verdaderament. Com que V. crech que té 'l número vint y vuyt en la llista dels passaports!... Y alló del casori?...

—Ay!... alló del casori!... Si n' hi ha per llogarhi cadí-

ras... Ja te 'l pis guarnit; pero com es tan variable... hum!... No ho sé... No ho sé...

—Veyam; veyam!... ¡Fora bona!...

Al proseguir mos passos no sé quina afecció de simpatía m' atreya envers la casa que deixava, que no podia borrar de la memoria ni 'l mes petit detall imprés en ma observació ni 'l mes insignificant mot vertit en nostra conversa: una especie de sentiment de gratitut que se 'm reproduhí sempre ab la mateixa intensitat, y que cito are, perque no tinch present que l' experimentés en cap de las llissons que vaig anar adquirint mes endevant.

Jo considero que seria una impresió comparable á la de un botiguer establert de poch al reveurer á sa primera parroquiana: á n' aquella dona 'qu' animá per primera volta 'l vuyt calaix de son taulell ab lo seductor ressó d' una moneda.

(Seguirá.)

JOAN PONS Y MASSAVEU.

LO
GUANT DEL DEGOLLAT

MONÓLECH

La platja de Palerm, y en ella, sortint d' entre l' arena, diverses rocas y penyas. un grupo de las quals ha d' esser de bastanta elevació y practicable porque s' hi puga trepar.

La mar en lo fondo.—Es de nit, y lluna clara.

JOAN DE PRÓCIDA

(que apareix embossat en sa capa.)

Tot jau en calma y en repós. Sicilia
tranquila dorm, y enmantellats los cossos
d' amichs y d' enemichs per negras sombras,
tirans y esclaus ensemps confosos jauhen.
¡Ah ¡Si per tots la son ne fos eterna,
als uns per baras, per minvats als altres!
Bé estás entre tenebras, patria mia.
Que jamay torne 'l sol, que jamay torne
á daurar de ta platja las arenas
si d' entre 'l mar al naixer altra volta
encara 't trova un altra volta esclava!
Jau entre sombras sempre. Eterna sia
per tu la nit, ja que impotent, deixares
al estranger de rivas allunyadas
dressar sa tenda en terra que no es sua.
La llum, qu' es tot amor y tota vida,
may resplandir deuria en terra esclava.

No ets tua avuy, Sicília. Un dia ho fores
cuant dolsas brisas de la mar salada
venian á besar ton front de verge,
ton seno immaculat. Folada y druda,
avuy pertanys al estranger que 't dicta
en llengua que no entens, lleys que 't malmenan.
No ets tua ja, Sicília. ¿Ne tingueren
res seu may los esclaus?... Jamay. Ni patria.
Ton front enfonza entre la pols y cendra,
filla de perdició, terra d' oprobi.
De robas nua, de vergonya nua,
que 't porten al mercat hont sols se firan
despulls de podriduras vergonyosas.
Terra sens llibertat y verge ab tara,
ni sisquera un racó tenir deurian
al encant de las donas bordelleras.
¡Benhaurats sian los esterils senos
que may han infantat, y benhauradas
las mamellas que may, may alletaren;
qu' en terra d' hont la llibertat s' allunya,
hi ha que estingir, que esterminar la rassa!
Tu fores ja, Sicília. Ja passaren
aquells volguts de Deu, hermosos dias,
en que las brisas, d' ultra mar singladas,
ab sos aromas dolsos l' arruixavan,
mentres manyaga l' ona arredonida
á estrellarse venia en tas arenas
morint contenta per besar ta platja.
Llavoras eras reyna. Ta corona,
forjada ab llamps del Etna, resplandia
en mitj las perlas y 'ls corals que 't davan
per son tribut las mars sotmesas; era
de raigs de sol ta túnica teixida
y cants d' amor en la romana llengua,
garrit donzell de cabellera rossa,
á tos peus Conradí murmullejava.
¡Conradí!... Y sent ell mort tu vius encara,
damnada terra, horror del mon, escarni
del qui sent en son pit batre un cor máscle?...
Per tu morí, per tu; per tu l' occiren,
jovensel malhaurat, infant de gloria,
de sa vida, rublerta d' esperansas
y joys d' amor, apenas en la llinda!
Per tu doná sa vida, que á las gestas
Deu conservava de destins mes nobles,

y cuan son cap rodá per lo patíbul,
 als ulls del mon, qu' als dos vos contemplava,
 ell son amor per tu, madrastra fera,
 y tu per ell ta ingratitut, probareu.
 Per tu morí, ¡Tant tos amors son tristos!
 per tu morí lo fill de reys, lo jove
 noble infant, sol de maig, espill de joyas,
 abril renovellat, y ni sisquera
 ne portas dol per ell... més si que 'l portas,
 que 'l dol d' En Conradí, per la Sicilia
 es ser en sas llars propias estrangera.

(Pausa.)

Un jorn era d' Octubre. † En l' ampla plassa
 de son mercat, tot Nápol's rebullia,
 y á estonas sols sos raigs lo sol llansava,
 tot aturdit fugint per entre 'ls núvols,
 com recelós del crim qu' eixia á veurer.
 Tot de sopte, la folla, remoguda,
 com camp de blat que 'l vent al passar rissa
 fresosa s' apinyava, y obrint via:

¡Es ell! ¡Es ell! ne deya á remor feyta
 ¡Es ell! ¡Es ell!... Ell era, en mitj de guardias,
 prés y captiu, com malfactor indigne,
 lo malhaurat infant fill d' emperayres,
 sens altre crim que 'l de blandir son ferro
 per la llibertat santa de Sicilia!

Ell era En Conradí. May ne tingueren
 mes galan hom donzella mes hermosa,
 ni campeó mes ardit causa mes noble.
 Tranquil, seré, del cadafalch las gradas
 muntá lo nuvi de la mort. Somreya
 com lo que á bodas vá. Ja allí una volta,
 per l' ampla plassa passejá la vista,
 com per donar l' últim abrás al poble,
 y, descalsant lo guant de sa ma destra,
 ab veu mes forta, cuant mes gran regnava
 lo pavorós silenci entre la folla.

*S' hi ha pel mon un cavaller que vulla
 venjar d' En Conradí la mort inicua,
 que aquell lo guant del degollat reculle.
 digué, y son guant volava per los ayres.*

† 29 de Octubre de 1268.

Y encar tantost no havia tocat terra,
quan ja saltava del coltell ferida,
pel cadafalch sa testa ensangrentada.
Jo so lo qui ho vegí, jó. Y també oh poble,
jo so lo qui son guant ne recullia,
y aquell jo so també de qui ne contan
que com assedegada bestia fera
sobr' aquell tronch sens cap, caygué llavoras,
y á glops begué sa sanch calenta y brava
per veurer si bebent la sanch del mártir,
lo valor recullia que 'm mancava.
Aquell jo só. Sicilia, aquell; venia,
de sant amor y llibertat penyora,
lo guant del degollat joyós á darte.
¿Mes com puch dartel ja? Lassa y perduda
te trovo y miserable, y enllotada,
vivint de las engrunas com los gossos
dessota taula en lo banquet dels amos.
Muts están tos palaus, que tantas festas
ne veieren un jorn y lluminarias;
de los antichs trovaires l' arpa muda
penjada de los sálzers solitaris,
y muts tos fets, y muda ab ells ta llengua,
ja que discorre 'l deixan sols, Sicilia,
de fets d' estranys en estrangera parla.
Dampnada sias donchs, pus que d' oprobí
y d' ignominia vius. Ton sol calcigan
petjadas d' estrangers qué may s' esborran,
y 'l fuét de tos senyors deixa en la esquena
de los richs ciutadans, las sagnants marcas
qu' eternas son mes qu' en la carn, en l' honra.
¿Y ets tu, Sicilia, tu, patria del Etna?
¿Y ets tu qui portas foch en las entranyas?...
En ta cara pot ser, mes no en ton seno.
¿No vols viurer la vida de la gloria?
com deu un poble honrat, valent y mascle?
Donchs porta 'l dol d' En Conradí per sempre,
donchs viu per sempre mes de tots folada.
Donchs amarrada quedat á la gleva
com bestia de servey á cops macada.
Del guant del degollat no ets la hereva.
No ho ets, no ho ets, Sicilia. Plora, plora
com dona débil al dolor retuda.
Plora y gemega al so de tas mateixas
servils cadenas hont trovar podrias

ta salut, oh Sicília, y deslliuransa.
 Si al menys... si al menys sabesses que ab lo ferro
 dels esclaus, també 's forja lo dels lliures.
 Mes tu no ho saps. No saps mes que se' esclava!
 Deu vulga, donchs Sicília, que algun dia
 de tu s' aparte 'l mar, y sola 't deixi
 entre sorrals esterils enclotada!
 Deu vulga que jamay, may mes ne sentis
 ni sols un clam de niu, ni un bel d' ovella,
 ni un gorgueix d' aucellet, ni un alé d' ayre
 que refresque ta sirte abrasadora,
 y que terra d' horror, de lepra y peste,
 terra d' espant y dempnació, tos dias
 trascorren entre nits, y que dels segles
 pels segles mes, pudrimener ne sias!...

(*Moments de pausa.*)

Mes que dich ara?... Oh no, perdona, oh patria,
 perdónali á ma boca la blasfemia!
 ¿No es maledirme jo lo maledirte?...
 Es que 'l dolor á voltas m' esgarrapa
 lo cor... y me 'l mossega... y me l' esbrina!...
 ¿Com puch de tu jo maledir, oh terra
 de mos sagrats amors, si ab mi jo 't porto!
 ¿Si jo so tu? ¿Si vaig de poble en poble,
 de rey en rey buscant lo qui 't deslliure?
 No, patria mia, no pot ser. ¡Que 'ls ayres
 per mas paraulas empestats s' emporten
 esmicat pels espays mon anatema
 ó inexorable al menys, sobr' aquell caygue
 que de sa pàtria y que dels seu blasfema!
 Jo vaig pel mon buscant algu que vulga
 arborar com penó de guerra santa
 lo guant del degollat. Busco qui 't done
 ta llibertat ¡oh patria! y tas antigas
 consuetuts santas, y ta gloria ab ellas.
 La llibertat!... ¿Hont es?... Per tot la busco
 ¿Hont ets, Madona mia, que no 't trobo?
 Te busco per ma patria, per donarte
 un trono y un altar, y tot un poble,
 y ab ells lo ceptre de la mar llatina...
 Mes no 't trovo... no 't trovo... ¿Hont donchs fugires?
 Es que, com feu lo fill de Deu, la terra
 per la gloria del cels abandonares?

Una volta 'm digueren hont trobarte:
hi aní. Mes ¡ay! no hi eras... Me dixiren
haberthi vist un jorn, mes de passada.
En ton lloch hi regnava la llicencia.
¡Llibertat y llicencia!... Llum y fosca,
or y fanch, joy y dol, claror del alba
y estrall de tempestat, lo cel dels àngels
y l' infern dels dempnats... Oh noble y pura,
sagrada llibertat, jo dupto á voltas
si n' es per tu tan gran l' amor que sento
com es gran mon horror á la llicencia

(Un moment de reflexió)

¿Y... si buscant la llibertat, jo 't dono
oh patria, la llicencia... Deu no ho vulla.
Deu no ho vulla per mí ni per Sicilia.
Millor te vull esclava y condemnada,
millor captiva sempre, ó be, llavoras,
de tas cadenas retrempant lo ferro
en ton fornall del Etna, 'l punyal forja
que com ho fou un jorn lo de Lucrecia,
sia també de ton honor custodi
y ab ell ta vida miserable acaba.
Amor vull jo que inspiris, no pas odi;
ans que liberticida, 't vull esclava.

Moments de silenci. Vensut per son dolor, Prócida se senta en una roca, entregantse á sas meditacions y enfonçant son cap entre las mans.

Se sent al lluny una veu que canta y va acostantse. Una barca menada per mariners catalans, comensa á atravessar la escena, passant avant de la platja.

UNA VEU.

(Cantant desde la barca.)

Presa está la pobre reyna
y un any y un dia li han dat
per trobarne qui la vulga,
qui la vulga defensar.

Si un paladí no 's presenta
sa ignocencia á demostrar,
li encendrán una foguera

y... Deu l' haje perdonat!
 Presa está la pobre reyna
 presa está.

Veü passar una aureneta
 que pels ayres va volant:

—¿No 'm voldrias, aureneta,
 no 'm voldrias deslliurar?

—Jo no puch, captiva hermosa,
 no tens alas per volar,
 mes si un paladí te trobo
 te 'l portaré avans del any.

¡Deu te guart, captiva hermosa,
 Deu te guart!

La barca s' atura. Los marineros deixan los remos y celebran al cantador ab grans picaments de mans y gatzara.

Prócida, á qui semblan torbar los crits y 'ls aplaudiments, s' alsa malganós com per fugir y apartarse d' allí.

PRÓCIDA.

¡Passeu, passeu! Fugiu d' aquestas rivas
 los qui teniu los cors oberts encara
 á músicas y cants. L' illa es aquesta
 dels dolors. ¡Fugiu donchs! ¡Aquí 'l silenci
 reyna sols, lo silenci dels sepulcres!

(Se deté pensatiu.)

Y 'l cant no es de la terra. Son tal volta
 mariners de la barca catalana
 que anit anclá en lo port. Deu los ajude,
 que son de bona mena y bona terra,
 com terra qu' es de llibertats la sua.
 Catalunya es planté de bons usatjes.
 Jo la conech. Jamay, may de sa vida
 ne deixarà que l' estranger calcigue
 los ossos de sos avis. Una terra
 hont de dolor s' esberlan las montanyas
 al morí 'l Just per llibertar als homes, ¹
 no es terra pas que impunement calciguen
 estrangers ni tirans. S' enfonsaria
 perque ab ells y ella s' esborrés la taca.
 Jo 't conech, Catalunya.

¹ Montserrat.

*Tornan á cantar desde la barca. Prócida s' allunya, se deté y fixa
? atenció.*

LA VEU.

J' han tornat las aurenetas
—Oh captiva, Deu te guart!
Lo paladí que jo 't porto
bé me 'l pots afalagar.

Del comptat de Barcelona
n' es l' espill y n' es lo cap.
No n' hi ha un altre de mes noble
ni n' hi ha un altre de mes brau.

Del comptat de Barcelona
n' es lo cap.

Ja en lo camp está lo compte,
y á sos peus ne té al malvat
á qui obliga de la reyna
l' ignocencia á confesar.

Ja s' apaga la foguera,
tot son músicas y cants.
¡Viva, viva Barcelona
y son compte benhaurat!

S' ha salvat la pobre reyna
S' ha salvat!

*Aplausos y gatzara dels mariners, que tornan després á sos rems,
continuant la barca son camí.*

PRÓCIDA

(á qui la lletra de la cansó sembla haber obert un camp de reflexions)

Santa Mare
de Deu!... Es un avís!... Si, la captiva
pot ser Sicilia, 'l salvador lo compte
de Barcelona, avuy lo rey En Pere
d' Aragó, qu' es espill d' altas proesas
y de sengles virtuts. Si, Deu m' envia
la barca catalana. No hi ha dupte,
es un avís de Deu. Mos ulls cegaren
y també ma rahó, cuan no ho veieren.

Jo partiré, si, sí... Deu m' illumina!
Ja tinch ton salvador, ¡oh terra santa
de dolors y martiris! Ja finiren,

oh patria del meu cor, tos jorns d' angunia
 Ja veig pels horisonts y sense nuvols
 brillar ton sol de llibertats antigas!
 Jo partiré ab la barca salvadora
 dels catalans, jo arivaré á sa terra,
 y del Rey d' Aragó devant lo soli
 —«Senyor, jo li diré, sou d' una rassa
 que Deu ha enviat per llibertar los pobles.
 Senyor, los passats vostres qu' eran comptes
 de Barcelona, un jorn rublerts de gloria,
 en las rivas del Rhon, y del Duranza,
 pel dret ne combateren de las vilas
 sas cartas dant de llibertat á totas;
 lo rey vostr' avi, generós y noble,
 sa sanch daba y sa vida per Provenza
 de Muret en la plana desastruga;
 y lo rey vostre pare, 'l gran en Jaume,
 murs y realmes deslliurá dels moros
 ab lo llamp de sos ulls y de sa espasa.
 Vos ne sou de sa rassa, y vos pertoca
 ser digne d' ells. Sicilia vos espera,
 Sicilia us crida á vos pera salvarse,
 Sicilia, la coloma despariada,
 del esparver avuy presa en las unglas.
 ¡Voleu, donchs!.. ¿Qué espereu?... Teniu. Jo us dono
 lo guant del degollat. De sa venjansa
 ja vos ne sou l' hereu. Via á Sicilia!...»
 ¡Oh Conradí, oh Manfred, víctimas puras
 d' un sant y noble amor, ja hi ha qui us venge!
 ¡Desperta 'l ferro, oh rey, desperta 'l ferro!
 ¡Via á Sicilia, donchs, que allí t' esperan
 ab los plechs de la boira amortalladas
 y de peu sobre l' Etna, las dos sombras
 sens sepultura encara y no venjadas!»
 Aixó jo li diré; y ell, ell llavoras,
 ell que sanch gibelina té en sas venas,
 cridarà als seus, despertarà lo ferro,
 alsará lo penó de barras rojas,
 que á bodas va sempre que va á la guerra,
 y quan cobert lo mar d' estols se veje,
 també ne veurá 'l mon, sorprés y atónit,
 al Papa tremolá en son Capitoli,
 al d' Anjou enderrocát, ell y son trono,
 arrapada als francesos la Provenza,
 venjats á Conradí, á Manfred, al mártir

de Muret, y á Sicilia ¡patria mia!
redimida per ell alsarse fera,
gitar per sempre mes son clap d' esclava,
y en la mar, y en la terra, y en la historia,
ser gran y lliure, y reyna, y noble y brava,
d' honor y llibertats lumera y gloria.

Se veu al lluny tornar la barca, com si 's dirigís á alta mar. Los ayres portan fins á la platja las veus dels mariners que cantan á cor lo final de la cansó.

LOS MARINERS (cantant).

¡Viva, viva Barcelona
y son compte benhaurat!
S' ha salvat la pobre reyna,
s' ha salvat!

Prócida veient que la barca s' allunya, fa esforços per trepar al cim del grupo de rocas mes alt que hi ha en la escena. Quant per fi ha conseguit arribar á dalt de tot, fa senyas agitant sos brassos y sa capa, y fent de sas mans bocina, crida als mariners.

PRÓCIDA.

Ohe de la barca!... Ohe!... ¡Ohe de la barca!

A la llum de la lluna y del cel clar y seré, los mariners distingeixen las senyas, ouhen los crits, y la barca vira de bordo fent rumbo á la platja.

M' han sentit ja. ¡Sí, es Deu que me 'ls envia!

Se recotza en una roca un poch mes alta que ell, que té á son costat.

Es ma missió y es mon destí. Es ma tasca.

Dirigintse á la ciutat de Palerm que figura estar á la esquerra fora de la vista dels espectadors.

Lo cel ne vol que ton Moisés jo sia.

Girantse de cara al mar; vejent venir la barca.

Oh! mar! O Bram donchs pas. ¡A Catalunya!

Comensa son descens, pero avans s' agafa á la roca en que s' ha estat apoyant, s' abraça amorosament ab ella y la besa.

Abrassam patria mia!

Arrenca d' entre las rocas de un ram rudsa y de barrella silvestre y se l' emporta besantlo, mentres baixa de las rocas per sortir al encontre de la barca que 's dirigeix á tot rem vers la platja.

Adeu! Ton nom me valga!
Adeu, Sicilia! Tornaré en son dia
y ab mi ta llibertat, oh patria mia!

La llanxa aborda, y despres que Prócida ha entrat en ella, pren lo rumbo de alta mar.

LO CHOR.

¡Cel blau y mar serena per la sagrada barca
que porta al qui á Sicilia ne vola á deslliurar!
¡donauli vostras alas, oh brisas de la patria,
gronxaula en vostres brassos, onadas de la mar!
Si avuy trista y plorosa, com tortoreta viuda,
Sicilia amargas queixas exhala de son pit,
un dia ab cants de gloria y ab himnes d' entussiasme,
s' estremirá joyosa, quan torni lo proscrit.
Sentiu?... A vespres tocan. Sentiu?... Es la campana.
Pels ámbits de la terra sa veu lo bronzo exten,
que avuy lo toch de vespres, es toch de foch y guerra,
que avuy lo toch de vespres es veu de somatent.
Y quan al toch del bronzo qu' estremirá la terra,
lo seu mantell d' esclava Sicilia haurá gitat,
las vespres de Sicilia, com un ressó de gloria,
ne guardarà en sos fastos llavors, la llibertat.
Oh! vola, vola, barca y torna portant prompte
lo de las Barras rojas empurpurat penó;

la terra siciliana, los mars llatins l' esperan
per cridar tots á una: *Sicilia y Aragó.*
¡Alenta, donchs, Sicilia! Tremolarás un dia
com ton penó de gloria lo guant del degollat,
y jorns de gloria eterna te donará allavoras
la immaculada y pura sagrada llibertat.

VICTOR BALAGUER.

DESENGANYS

POESÍA LLEGIDA EN LO DINAR DONAT Á D. VÍCTOR BALAGUER

OUAN nostre amich trovadó
se'n aná cap á Madrit,
vaig preguntar ¿quin partit
s' haurá begut la rahó?

Si fos per escriure, bé;
¿mes per política? ¡Cál!
Poca ferrolla farà.
¡Polítich en Balaguer!

Y seguint tot lo registre
de sa vida... ¡M' he enganyat!
Tot seguit, de diputat
pujá á Directó y Ministre;

Y tant polítich s' ha fet
que veyém sempre pels diaris
que tots los seus partidaris
se li llevan lo barret.

«Ab tantas cavilacions,
vaig pensar, ja té que fer;
ara si que 'n Balaguer
no estará més per cansons.

Y quan ja habia cantat
las absoltas al pöeta,
ara 'ns surt ab la «Julieta»
y ab «Lo guant del degollat.»

¡Qué hi farém, son desenganys
dels que forman vaticinis!
Y aixó que 'ls meus racionis
no tenian res d' estranys.

Si de las comparacions
lo terreno no se 'm veda,
diré que es una moneda
que 's mira per dos cantons.

Pot sé 'ls dos son d' igual preu,
més jo crech, ara com ara,
que la poesia es la cara,
la política la creu.

Si per sort ó per dissort
éll la contra 'm demostrés,
fóra un desengany de més
y fóra aquet lo més fort.

CONRAT ROURE.

NOVAS

HA sortit ja de retorn pera Madrid D. Victor Balaguer. Aquesta vegada, com sempre que l' ilustre escriptor català 's troba entre nosaltres, tothom s' ha afanyat en obsequiarlo, veyentse sa casa constantment ocupada per los homes més distingits de tots los partits. Sobre tot la literatura catalana s' ha desvetllat en honrarlo. Se li doná un banquet en la fonda de Justin hont tinguerem ocasió de sentir de sos llabis un frament de *Lo comte de Foix* magnífica composició dramática que está escribint lo Sr. Balaguer y que entusiasma als oyents. L' Ate-neo Barcelonés celebrá una vetllada en son obsequi y altres consemblants las dos societats d' excursions catalanas. Tampoch las companyías catalanas hont se rendeixen llores á nostre esperit patri volgueren quedar-se enrera y en lo Teatre Romea tingué lloch la representació de las *Esposallas de la Morta* y de *Lo guant del degollat*, y en lo teatre de Novetats *Saffo*, devant de distingida y numerosa concurrència que cridá moltes vegadas al palco escenich al Sr. Balaguer, sempre enmitj d' entussiasas aplausos. Al acabarse la representació de *Lo guant del degollat* li fou entregada una medalla de plata commemorant aquella vetllada per los Srs. empresaris del *Teatre Català* D. Miquel Gasset y D. Federich Soler y un cuadro contenint los retratos dels actors de dit teatre y de la major part dels autors que hi han donat sas obras.

La Renaixensa, que degudament autorisada per lo Sr. Balaguer publica avuy son bellíssim monólech *Lo guant del degollat*, s' associa ab tota l' ànima á la manifestació d' amor entusiasta que ha demostrat Catalunya per lo gran poeta; per lo distingit patrici, que lluny de olvidar separat de la terra hont va neixer sa llengua y son esperit propi s' afanya com sempre en estendrel y enaltirlo.

Nostre mes complerta enhorabona á la Sra. de Mena y al senyor Goula per lo be que estigueren respectivament en la representació dels monolechs *Saffo* y *Lo guant del degollat*. Lo públich que compregué las dificultats vensudas per nostres distingits actors en

obras de tantá forsa sapigué recompensarlos dignament cridantlos á la escena repetidas vegadas entre grans apiausos.

S' ha constituit á Rubí una societat recreativa catalanista titulada «La Tranquilítat» que s'inaugurarà lo dia de Sant Pere proposantse amenisar la festa major d' aquella població ab varios concerts. Sabem que la orquesta contractada es la banda d' Artillería que ab tantas simpatías conta en Barcelona, assegurantnos ademés que compondrán lo repertori per poch que sia posible las més aplaudidas composicions catalanas.

En los números de la *Revue politique et litteraire* corresponents al 1.er de Febrer y al 10 de Maig d' enguany havém llegit dos importants articles titolats: «*Les premières traductions de la Divine Comedie*» y «*Un vers de la Divine Comedie en vieux catalan*» escrits ab motiu de l' edició qu' acaba de donar á llum l' ilustrat catalanista y professor d' aquesta Universitat D. Gayetá Vidal y Valenciano, de la famosa traducció catalana de la obra mestre del Dante, feta per Andreu Febrer al comensar lo segle XV y fins ara inédita.

En lo primer d' ells se fa justicia á la traducció y á son distingit editor, dihent entre altres las següents paraulas: «Lo primer traductor del Dante que ha tingut l' atreviment d' usar una llengua viva fou un espanyol, Andreu Febrer, lo qual havia viscut molt temps á Italia. Se valgué ingenuament de sa llengua materna, lo vell catalá, y gracias á las íntimas relacions existents entre aquest idioma y l' italiá del segle XV (Febrer acabá son treball en 1428), feu una traducció que cap altre ha igualat despres, en quan á la fidelitat ja que pogué vertir l' original, paraula per paraula, vers per vers y quasi rima per rima. Si es dable creurer als bons crítichs, son text es també tan igual en quant á la claredat, que lo mateix original, tal com lo possehim, no pot pas, baix aquest aspecte, serli en manera alguna comparat. Aquesta aparent contradicció s' explica per lo fet de qu' Andreu Febrer, vivint poch despres de Dante, tingué á sa disposició manuscrits correctes, en los quals no se havian encara introduhit los errors que han donat mes tart tant entreteniment als comentaristas. La traducció acaba de publicarse per un erudit espanyol lo Sr. Vidal, qui haurá prestat un servey molt notable als filólechs y á una altre classe, menys numerosa qu' aquestos, pero molt mes important, la dels lectors de Dante.»

Lo segon de dits articles explica, com per medi de la versió catalana, se ha vingut á dilucidar lo verdader sentit del vers primer del cant VII fins ara obscur.

Quant tan bons resultats está donant la publicació de la traducció catalana d' En Febrer, es un deber nostre cridar l' atenció dels inteligents envers l' important edició del Sr. Vidal y de Valenciano, á qui felicitem coralmnt per l' éxit merescut qu' obté fora de casa son treball, pregantli á la vegada nos fassia coneixer aviat lo tomo II que ha de contenir la biografía del traductor y notas al text publicat.

L' endemá de la festa dels Jochs Florals la comissió liquidadora de la *Jove Catalunya* celebrá una vetllada literaria en lo Saló de Cent en obsequi dels poetas y prosistas premiats. Se llegiren poesías y travalls en prosa d' escriptors coneguts, sent tot molt aplaudit. Una comissió com en anys anteriors entregava á las senyoras un llibre de bellas poesías fet espres per aquesta vetllada y titolat *Cants de Primavera*.

La Redacció de *El Eco de Badalona* ha obert un certámen, que 's regirá per lo següent

CARTELL

PREMIS ORDINARIS.

FLOR NATURAL: Oferiment d' una senyora d' aquesta vila, al trovador que mellor canti *L' amor maternal*.

UN ESCUT DE PLATA AB LAS ARMAS DE BADALONA: S' adjudicarà aquest premi per lo Magnífich Ajuntament, al autor de la mes notable poesia que descriga *Un fet histórich d' aquesta vila*.

PENSAMENT DE PLATA: Premi ofert per lo Círcol Católich, que será adjudicat al poeta que mes bé canti *La Caritat*.

PREMIS EXTRAORDINARIS.

UNA PLOMA DE PLATA: Obsequi del director de *El Eco* á la mellor descripció en prosa (catalana ó castellana) sobre las ventatjas del periodisme en una població subalterna.

UNA FLOR DE PLATA: Regalo de D. Joan Bautista Soler al autor de la mes notable poesia que canti *La vida fatigosa del pescador*.

UNA LIRA DE PLATA: Present d' un distingit propietari d' aquesta vila que será adjudicat al mellor cant sobre *Lo amor al treball*.

UNA LLANSADORA DE PLATA: Oferta per lo jove fabricant En Pere Martir Soler, al autor del mellor estudi ó memoria en prosa qu' enumeri las causas de la crisis fabril y naviera que atravessem y los medis de remediarla.

UNA JOYA ARTÍSTICA: Oferta d' alguns socis del Casino d' Espanya, al autor de la mellor poesia (tema lliure) que 's presenti.

NOTA.—Se endresarán las composicions, que serán en catalá, á la Administració de *El Eco*, carrer Real, núm. 101; ó en sa Sucursal en Barcelona: Plassa Nova, núm. 8, tenda, per tot lo dia 31 de Juliol, acompanyada cada una de un plech tancat, que contindrà lo nom del autor y en son sobrescrit lo titol y lema corresponent.

L' últim número arribat de *La Llumanera* ve firmat exclusivament per escriptoras y poetisas catalanas y conté travalls de verdadera importancia que honran en gran manera á las senyoras que l' han redactat. En lo mateix venen los retratos de las senyoras Massanés, Agna de Valldaura, Caymari, Herreros, Bell-lloch, Armengol y Penya, alguns d' ells d' admirable parecut. Felicitém á la Redacció de *La Llumanera* per la publicació d' aquest número, ab lo que ha pagat un just tribut á nostras escriptoras.

La *Academia Bibliografica Mariana* de Lleyda, nos ha remés lo programa de premis pera 'l certámen que tindrà lloch lo 19 del vinent Octubre. Entre las moltras joyas que s' ofereixen sols pot obter la literatura catalana á las següents:

Un lliri de plata, ofert per lo Sr. Bisbe á la composició en que baix las corresponents bonas formas literarias ressalti mes la *tendresa d' afectes y amor á María*.

Una *assutzena de plata*, dádiva de la *Juventut Católica de Lleyda* á la millor poesia á la Verge, com patrona de la mateixa Associació en Espanya en lo misteri de sa Inmaculada Concepció.

Una *medalla de plata*, oferta per la Junta Directiva de la Academia á la millor poesia á *Nostra Senyora*.

Se ofereix una *lira de plata y or* á una composició musical sense dificultats pera l' execució y d' estil senzill y melodiós escrita sobre la lletra de un himne que l' Academia remetrá á qui ho demani; y

una paleta y pincells de plata al millor bocet en que's represente cualsevol asunto relacionat ab la historia de la Verge del Puig.

Los travalls se remeterán ah las condiciones de tots los Certamens al Secretari de la Academia, carrer Major, 23, Lleyda.

La *Protecció literaria* está repartint als seus associats duas obras darrerament surtidas: *Idilis y cants místichs* de D. Jascinto Verdguer y *Cansons ilustradas* de D. Apeles Mestres.

Junt ab aquest número rebran los nostres subscriptors la tragedia *Gala Placidia*, que constituheix lo tomo segon de la BIBLIOTECA DE LA RENAIXENSA.

Está pròxim á publicarse á Reus un nou setmanari catalá ab lo titol de *La Pau*.

S' ha demanat á D. Joseph Feliu y Codina autor de *Lo Rector de Vallfogona* autorisació pera traduhir dita novela á la llengua francesa. Celebrem distinció tan merescuda.

Lo distingit mestre en Gay Saber D. Damás Calvet ha sigut nombrat soci honorari del Centro Catalanista Provencalench.

Segueix publicantse ab tota regularitat la cada dia mes interessant revista *La Aureneta* que veu la llum en Buenos Ayres. Ademés d' alguns articles dedicats á nostre renaixement literari y escrits ab la detenció y alt criteri qu' un asunto de tanta trascendencia's mereix publica dita revista una série de cuadros de costums d' aquellas terras qu' atreuen l' atenció dels lectors aixis per la naturalitat en sa descripció com en la novetat dels asuntos que dona á conéixer. Pera fer mes ameno cada número segueixen insertant algunas poesías de coneguts escriptors de nostre capital. Desitjaríam qu' obtingués tan esmerada publicació, l' éxit que son editor espera y del cual ab justicia s' ha fet digne, atenentnos á sa perseverancia.

Per tot lo pròxim mes de Juny quedará llesta la impresió del tomo de Jochs Florals del present any contenint tots los travalls premiats en l' últim certámen. Lo tomo será lo mes extens que s' haurá repartit desde la restauració dels Jochs Florals.

En vista del entussiasme demostrat per lo Sr. Tubino per lo Renaixement literari provincial, la societat *Lo Rat Penat* de Valencia l' ha nomenat soci delegat de la mateixa.

Lo dia 18 del present mes de Maig, tingué lloch en Tarragona lo Certámen en honor de Cervantes, celebrat per lo «Ateneo Tarracónense de la Clase Obrera». Obtingué 'l premi de la *flor natural* nostre estimat amich D. Joan Tomás y Salvany, per sa poesia *Al Pensamiento*, qui el-legí reyna de la festa á la simpática filla del Governador militar Sr. Araoz.

La *Lira de plata*, oferta per la Diputació la obtingué D. Joseph Martí y Folguera per sa composició catalana *Poblet*. L' accésit fou adjudicat á una poesia del mateix titol, catalana també, de D. Joan Manel Casademunt.

L' *Objecte d' art* costejat per D. Joan Canyellas lo guanyá D. Lluís M. Mestre per la poesia *El sitio de Tarragona*. L' accésit fou per la composició *Lo siti de Tarragona* de D. J. Garriga.

Lo *Pensament d' or* ofert per la societat *La Artesana* lo obtingué D. Artur Masriera y Colomer per sa oda *A las glorias de Tarragona*.

També se concedí al jove artista D. Enrich Moncerdá lo premi destinat á la millor obra pictórica.

En presencia de distingida concurrencia que omplia de gom á gom lo teatre Principal tingué lloch la solemnitat dels Jochs Florals d' enguany.

Obrí la reunió lo president del Consistori D. Gonzal Serraclara ab un discurs ple de erudició y d' entusiasme patri, y á continuació lo Sr. Vilanova llegí la memoria de secretari passantse seguidament á la obertura de plechs y lectura de poesías per l' ordre següent

Flor natural, premi *La gallinayre* de D. Federich Soler, qui feu reyna de la festa á la senyoreta D.ª Teresa Gasset. Aquesta poesia la llegí D. Hermenegildo Goula. Primer accésit. *L' adeu de un soldat*, de D. Emili Coca llegit per D. Carles Pirozzini. Segon accésit. *Lo forjador* de D. Artur Gallard. Tercer accésit. *De la vinya á cal rector*, de D. Emilio Coca.

Englantina d' or. Premi. *Montgroy*, de D. Joseph Franquesa y Gomis, llegida per D. Joseph Pella y Forgas. Primer accésit. *Lo molí de la sal*, llegit per D. Hermenegildo Goula. Segon accésit. *L' historiayre de la Patria*, de D. Francesch Ubach y Vinyeta. Tercer accésit. *Benet XIII*, de D. Joseph Martí y Folguera.

Viola d' or y plata. Premi. *Lo Temps*, de D. Joseph Martí y Folguera, llegit per ell mateix. Primer accésit. *Lo nen mort*, de D. Emili Coca llegit per D. Joseph Pella. Segon accésit. *Romanset á la Verge*, de D. Emili Coca.

Premi del Excm. Ajuntament de Reus. *Carrasclets y Butiflers*, del Sr. Ubach. que llegí D. Joseph Blanch. Accésit. *Lo senyor de Tarragona*, del Sr. Martí y Folguera.

Premi de la Excm. Diputació de Girona. *L' Alsament de Mieres* (prosa) de D. Salvador Sanpere y Miquel.

Premi del Ateneo Barcelonés. *Teatro catalá* (prosa) de D. Joseph Ixart.

Premi de *La Renaixensa*. *Sor Sanxa* (prosa), de D. Narcís Oller y Moragas.

Premi ofert per lo Consistori. *Joan Blacas*, de D. Francesch Ubach, *Lo dir de la gent*, de D. Federich Soler.

Lo Sr. Calvet doná las gracias ab una sentida poesia y s' alsá la sessió havent sigut tots los trevalls molt aplaudits.

SUMARI

NARCÍS OLLER.	D. Andreu A. Comerma, autor del Dique de la Campana.	193
J. RIERA Y BERTRAN.	Balmes, sa vida y sas obras.	198
JOAN PONS Y MASSAVEU.	Una petaca d' historia.	211
VÍCTOR BALAGUER.	Lo guant del degollat.	222
CONRAT ROURE.	Desenganys.	234
	Novas.	236